

Jönköpings kommun
kontaktcenter@jonkoping.se

Rektor Gunilla Crona
gunilla.crona@jonkoping.se

Återkoppling

efter kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisning
på Ribbaskolan i Jönköpings kommun

Inledning

I denna skriftliga återkoppling presenteras de enkätresultat och utvecklingsområden som Skolinspektionen bedömer är relevanta för Ribbaskolans arbete med sex- och samlevnadsundervisningen. Denna återkoppling syftar till att vara ett stöd för hur skolan kan utveckla sitt arbete vad gäller rektorns styrning och undervisningens genomförande.

Ett flertal bestämmelser i skollagen relaterar till sex- och samlevnadsundervisningen, till exempel syftet med utbildningen (1 kap. 4 § och 5 §), ledningen av utbildning (2 kap. 9 §), reglerna om systematiskt kvalitetsarbete (4 kap.), kompetensutvecklingsbestämmelsen (2 kap. 34 §) och elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete (2 kap. 25 §). Dessutom har rektorn enligt läroplanerna ett särskilt ansvar för sex och samlevnad som ämnesövergripande kunskapsområde (SKOLFS 2010:37, avsnitt 2.8).

Återkopplingen grundar sig på en webbenkät till rektor och lärare samt ett verksamhetsbesök där Skolinspektionen genomförde dokumentstudier och intervjuer med rektor, lärare, elevhälsans personal och elever i årskurs 5-6 och 8-9. Intervjuerna genomfördes den 9 – 10 oktober 2017 av utredarna Anna Gabrielsson och Matilda Yvede.

Fakta om Ribbaskolan

Ribbaskolan är en kommunal grundskola för årskurs F - 9 som är belägen i Gränna i Jönköpings kommun. Skolan har ca 500 elever och leds av en rektor och en biträdande rektor. Vid tiden för Skolinspektionens granskning var dock en tillförordnad rektor i tjänst under sju veckor i väntan på en nyrekryterad rektor som tillträder i november 2017. Elevhälsan består av en skolsköterska, en kurator, en specialpedagog och en speciallärare. Skolpsykolog kan anlitas vid behov.

Enkätresultat

Nedan sammanfattas Ribbaskolans enkätresultat och jämförs med resultaten från den bredare kartläggningen av sex- och samlevnadsundervisningen på 450 slumpmässigt utvalda grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor.

På Ribbaskolan	Kartläggningens resultat
dokumenterar skolan sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisningen	42 % anger detta
har skolan inte kartlagt vem som gör vad i sex- och samlevnadsundervisningen	36 % kartlägger
har skolan inte satt upp mål för arbetet med sex- och samlevnadsundervisningen	25 % sätter upp mål
används elevhälsan inte i planering av sex- och samlevnadsundervisningen	59 % använder
används elevhälsan i genomförande av specifika sex- och samlevnadslektioner	45 % anger detta
används elevhälsan inte i lärarnas kompetensförsörjning kring sex och samlevnad	45 % använder
bedömer 15 % av lärarna att avsatt tid för samverkan räcker i hög utsträckning	24 % anger detta
samtalar 74 % av lärarna med andra lärare om erfarenheter av sex- och samlevnadsundervisningen	62 % anger detta
har lärarnas kompetens inom sex och samlevnad inte följts upp	22 % har följt upp
har lärarna erbjudits kompetensutveckling inom sex och samlevnad	39 % anger detta
anger rektorn att skolan har lärare som är utbildade i hbtq-frågor	58 % anger detta
arbetar 26 % av lärarna med hbtq-frågor i sitt/sina ämnen	36 % anger detta
låter 37 % av lärarna eleverna påverka sex och samlevnads innehåll i hög utsträckning	35 % anger detta
låter 15 % av lärarna eleverna påverka sex och samlevnads arbetsmetoder i hög utsträckning	27 % anger detta
låter 41 % av lärarna eleverna tycka till om sex- och samlevnadsundervisningen i hög utsträckning	45 % anger detta
bedömer rektorn att sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet på denna skola är hög	51 % anger detta
bedömer 63 % av lärarna att sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet är hög	52 % anger detta

Resultaten i tabellen baseras på svar från 300 skolor av 450 slumpmässigt utvalda skolor (67 %) när det gäller rektorsenkäten och svar från 3982 lärare av 8084 registrerade lärare (49 %). Resultaten för Ribbaskolan baseras på svar från rektorn i rektorsenkäten och svar från 27 av 43 registrerade lärare (63 %) i lärarenkäten.

Ribbaskolans arbete med sex- och samlevnadsundervisning

Rektorns ansvar för att skolans sex- och samlevnadsundervisning är av god kvalitet

Av intervjuer med rektor och lärare framkommer att det inte finns några uttalade mål för sex- och samlevnadsundervisningen vid skolan. Rektor och lärare uppger dock att sex- och samlevnadsundervisningen utgår från läroplanens mål och *de tre benen i triangeln*, det vill säga den modell Skolverket anger i stödmaterialet för sex- och samlevnadsundervisning. Vid skolan finns ingen samlad dokumentation som beskriver skolans arbete med detta kunskapsområde. Lärarna säger att de dokumenterar och följer upp sin egen undervisning, vilket också inbegriper sex- och samlevnadsundervisning när sådan bedrivs, och till viss del gör gemensamma utvärderingar i ämnesgrupper. Vid skolan görs inga ämnesövergripande utvärderingar av sex- och samlevnadsundervisningen och lärarna uttrycker att det skulle vara bra att både synliggöra denna undervisning mer och arbeta mer ämnesövergripande med sex- och samlevnadsfrågor.

I intervjuer med rektor och personal framkommer att det för närvarande inte finns någon struktur för att vare sig följa upp personalens kompetens för att undervisa om sex och samlevnad eller erbjuda kompetensutvecklingsinsatser inom området. Alla intervjuade uttrycker samstämmigt att det beror på att de under en tid inte haft någon ordinarie rektor och personalen utgår ifrån att det förändras när den nya rektorn har tillträtt. Lärarna uttrycker att de skulle behöva kompetensutveckling kring exempelvis sociala medier och andra områden som är aktuella för ungdomar idag. Elevhälsans personal menar också att det

behövs kontinuerlig kompetensutveckling inom sex- och samlevnadsfrågor, men att området hittills inte prioriterats.

Lärarna berättar att det inte finns någon formell struktur för samverkan eller samplanering gällande sex- och samlevnadsundervisning. Flera lärare uttrycker att det inte finns tillräckligt med tid, medan andra säger att det finns förutsättningar eftersom de arbetar med pedagogiska planeringar i arbetslagen. Dock är lärarna eniga om att den tid som finns hittills inte använts för gemensam planering av sex- och samlevnadsundervisning. Enligt lärarna är inte elevhälsan delaktiga i planering eller genomförande av sex- och samlevnadsundervisningen, utan används mer som en resurs att tillgå i elevärenden, exempelvis om en grupp elever behöver stöd i konflikthantering.

Elevhälsans personal berättar att de vid några tillfällen haft tjej- och killgrupper där eleverna får ställa frågor kring sex och samlevnad. I övrigt har elevhälsan inte någon uttalad roll att medverka i sex- och samlevnadsundervisningen. Däremot framkommer i intervjun att frågor om ämnet ofta kommer upp i de enskilda samtal elevhälsans personal har med elever. Utöver tillgången till elevhälsan finns också en inarbetad samverkan med Ungdomsmottagningen i Jönköping dit eleverna i årskurs 8 får åka på besök varje år.

Elevernas möjligheter att utveckla kunskaper inom hela det område som ryms inom begreppet sex och samlevnad

Lärarna beskriver i intervju att de integrerar sex- och samlevnadsfrågor i sin undervisning. Exempelvis ingår kunskap om kroppen, pubertet, reproduktion och normer i biologielektionerna i årskurs 5 och 8. I samhällskunskap, religion och historia diskuterar de bland annat familjekonstellationer, könsmönster och könsroller och belyser historiska och religiösa aspekter av manlighet och kvinnlighet. Eleverna i årskurs 5-6 uppger att de pratat en del om exempelvis allas lika värde, familjer och hur det var för kvinnor och män förr i tiden, men inte så mycket. De äldre eleverna berättar att de pratat om sex och samlevnad inom flera olika ämnen, men mer om det biologiska perspektivet än om samlevnad, normer och relationer. I intervjuerna med lärare framkommer vidare att elevernas frågor och funderingar fångas upp och hanteras i undervisningen. Eleverna berättar att om det sker incidenter på skolan, exempelvis att någon elev blir kränkt på sociala medier, så tar lärarna upp det och pratar om det med eleverna. Både lärare och elever beskriver hur skolan ibland ordnar "storsamlingar", ofta med externa föreläsare, kring aktuella ämnen, exempelvis kränkningar på nätet.

Lärarna uppger i intervjuerna att sex- och samlevnadsundervisningen syftar till att ge eleverna en god självkänsla och att lära känna sig själva, sina kroppar och sina rättigheter. Enligt lärarna ska sex- och samlevnadsfrågor komma in kontinuerligt i undervisningen, men att det finns perioder då de arbetar mer intensivt med området, exempelvis sker undervisning om kroppen i årskurs 8. Eleverna uttrycker olika åsikter om hur ofta sex- och samlevnadsfrågor kommer in i undervisningen. Några elever säger att de inte haft det än, medan andra säger att det varierar och att de under perioder pratar mycket om det men att det däremellan kan dröja. Både lärare och elever menar att undervisningen i sex- och samlevnad innebär en gradvis fördjupning, exempelvis lär sig eleverna först fakta om kroppen, och vid senare tillfällen pratar de om hur kroppen förändras och kopplar den till vilka rättigheter en individ har till sin kropp.

Lärarna beskriver hur de på skolan haft diskussioner kring normer som rör sex och samlevnad, bland annat under "Prideveckan" och när de arbetat med familjer och olika familjekonstellationer. Eleverna i årskurs 5-6 frågar i intervjun vad normer är för något, och säger sedan att de inte pratat så mycket om det. De äldre eleverna säger att de lyft löneskillnader mellan män och kvinnor och att de någon gång sett en film om fördomar, men att de i övrigt inte haft undervisning som belyser normer eller ett normkritiskt perspektiv.

I intervjuerna framkommer att sex- och samlevnadsundervisningen utgörs av en variation av arbetsmetoder såsom diskussioner, föreläsningar, filmer, lärarledda uppgifter såsom att analysera en reklambild samt skriva och läsa texter. Generellt uttrycker eleverna att de vill ha mer sex- och samlevnadsundervisning och gärna utifrån olika perspektiv. Några elever lyfter också att de vill prata mer om *samlevnadsbiten*, och inbegriper då bland annat relationer och normer.

Några av lärarna säger att eleverna inte är med i planeringsfasen gällande sex- och samlevnadsundervisning, men att eleverna ges inflytande genom att de kan välja hur de vill fördjupa sig inom olika områden och hur de redovisar. Lärarna säger också att de välkomnar tips, frågor och input från eleverna och att de pratar med eleverna om hur de upplevt varje arbetsområde. Eleverna berättar att de ofta får vara med och bestämma hur de vill arbeta, och att lärarna anpassar sig för att hitta bra arbetssätt för eleverna i sex- och samlevnadsundervisningen.

Utvecklingsområden

I syfte att höja skolans kvalitet i sex- och samlevnadsundervisningen behöver ett utvecklingsarbete genomföras inom följande prioriterade områden:

- Rektor och lärare behöver påbörja den systematiska utvecklingen av sex- och samlevnadsundervisningen så att den blir likvärdig för alla elever. Det innebär framtagandet av mål för arbetet med sex- och samlevnadsundervisningen, deras uppföljning och utvärdering samt utveckling av sex- och samlevnadsundervisningen utifrån utvärderingens resultat.
- Rektorn behöver skapa förutsättningar för samverkan och erfarenhetsutbyte gällande lärarnas och elevhälsans planering och genomförande av sex- och samlevnadsundervisning.
- Lärare behöver ge eleverna fler möjligheter i sex- och samlevnadsundervisningen att belysa, reflektera kring och analysera normer som rör sex och samlevnad så att alla elever känner sig inkluderade. Det innebär också att rektorn behöver följa upp att personalen har den kompetens, samt erbjuda möjligheter till den kompetensutveckling, som krävs för att undervisa om sex och samlevnad med ett normkritiskt perspektiv.

Utifrån vad som har framkommit i granskningen av Ribbaskolans arbete med sex- och samlevnadsundervisningen kommer Skolinspektionen att genomföra en uppföljning av hur skolan utvecklar sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisningen.

Huvudmannen ska senast **15 juni 2018** skriftligt redovisa till Skolinspektionen såväl planerade som faktiskt vidtagna åtgärder för att förbättra de områden som Skolinspektionen identifierat som utvecklingsområden.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.goteborg@skolinspektionen.se). Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (Dnr 400-2016:11445) i de handlingar som sänds in.

Information om granskningen

Skolinspektionen genomför under hösten 2017 en kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen i grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Syftet med granskningen är att undersöka om elever får en undervisning i sex och samlevnad av god kvalitet. För att ta ställning till det undersöker granskningen dels hur rektor genom sin styrning skapar förutsättningar för en god undervisning i sex och samlevnad, dels sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och genomförande. Kvalitetsgranskningen kombinerar en bredare kartläggning i form av en enkätstudie av 450 skolor med en närmare granskning av 28 skolor inom aktuella skolformer. Granskningens slutrapport kommer att publiceras våren 2018.

I bedömningen har även Matilda Yvede deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Gabriel Brandström

Enhetschef

Anna Gabrielsson

Utredare